

Det er ikke alt som er adular

Av Knut Edvard Larsen

Sammen med kvartskrystaller fra sprekker, druserom og i såkalte alpine mineralårer, opptrer ofte små, hvite eller rødlige krystaller av feltspat. "Dette må være adular! - den sitter jo sammen med kvarts", var en kommentar hørt på Steintreffet forleden. Jeg har som mange andre, sett prøver fra Tinnsjøen, Hardangervidda, Nettoseter, Valldal, Svingen i Halden og flere som blant oss samlere er etikettert som adular. Men er alt dette egentlig adular? Og hva er egentlig adular?

Adular er en lav-temperatur *variant* av kalifeltspat, oftest ortoklas, men kan også være mikroklin. Den opptrer i alpine mineralårer, og har en karakteristisk krystallform, med typiske kileformede krystaller (fig 2). I krystallografiske termer, så er de er avgrenset av flatene rombe {001} og korte prismer {110}. Ser en denne fra en retning, så vil den klassiske formen av denne se ut som en skjev rombe: <> (se fig 1). Vi sier at den har en pseudo-ortorombisk habitus. Pseudo (= falsk) fordi egentlig har en monoklin symmetri, men ser ut som den har en ortorombisk.

Fig 1. Blekrosa Adular (med klassisk form), hvit albitt, grønn epidot og amfibol. Fra Kyrksæterøra, Sør-Trøndelag. 6,5 x 4 x 3 cm. Foto og samling: Egil Hollund.

Krystallflater kan forøvrig også ha stripedannelser. Navnet adular ble først brukt av den italienske naturforskeren Ermenegildo Pini i 1780 etter Adulafjellene (Gotthard massivet) i Sveits. Her forekommer varianten i store fargeløse til hvite krystaller i alpine mineralårer ("alpine kløfter").

Adular er altså ikke et eget mineral, men kun et varietetsnavn. På samme måte som ametyst kun er en variant av mineralet kvarts, og akvamarin en variant av mineralet beryll, er adular en variant av ortoklas/mikroklin.

Mange variantnavn har gjerne oppstått for å beskrive et eller flere ytre særtegn som varianten har, som farge (f.eks. lilla ametyst) eller krystallform. Slik er det også med adular. Dersom en kvarts ikke er

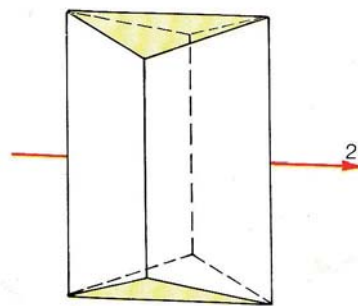

Fig 2. Adular, klassisk, typisk pseudo-ortorombisk habitus. Rød pil markerer den 2 tallige aksen for monoklin symmetri. Etter Gramaccioli (1979).

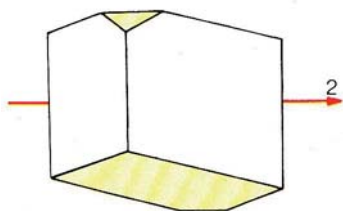

Fig 3. Adular, såkalt Maderanertaler habitus. Etter Gramaccioli (1979).

lilla kaller vi den ikke ametyst, på samme måte er det også med adular- har den ikke den karakteristiske krystallformen, er det ikke adular, uansett farge eller hvilke mineraler den opptrer sammen med. Det er hovedregelen. Fig 4 viser noen artige feltspatkrystaller fra Valldal som opptrer sammen med bl.a. anatas. Ser en nærmere på dem så består hver gruppe av mange plateformede krystaller som ligger ovenpå hverandre. De har også multiple (mange) termineringer. Meget artige. Men krystallformen har ikke en adular form. Derfor kan vi ikke kalle den for adular, selv om den er funnet i en sprekkeforekomst. Vi skriver derfor kalifeltspat på etiketten. Det kan være ortoklas evt. mikroklin (Iflg post på Facebook har denne blitt undersøkt ved NHM og er en kalifeltspat, muligens mikroklin?).

Nå er det ikke alltid like lett i praksis å se om feltspatkrystallene fra en alpin mineralåre er en adular eller ikke. Det er litt avhengig av hvordan krystallene er orientert, hvordan de sitter på stoffen. Det kan være lurt å rotere både på krystalltegningen en sammenligner med og krystallen en betrakter. Se den fra ulike

vinkler. Adular kan også forekomme i noe ulike habitus, noen har fått egne navn (f.eks. fig 3). Tvillinger opptrer også. Fig 5 viser en klassisk tvillingdannelse. Den er en firling etter bavenotvillingloven, hver farge på figuren viser hvert krystallindivid. Også andre typer tvillinger finnes. Det er dette som er det gøy med mineralogi, mulighetene er mange, men også det som kan være vanskelig. Her gjelder det at en lærer så lenge en lever.

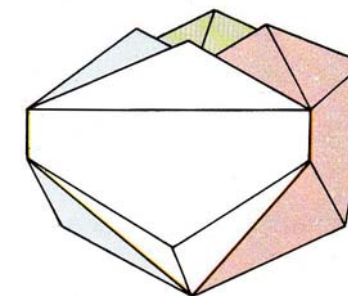

Fig 5. Adular firling etter bavenotvillingloven. Etter Gramaccioli (1979).

Referanser:

Gramaccioli, C. M. (1979): Die Mineralien der Alpen. Band 2. Stuttgart 1979.
www.mindat.org

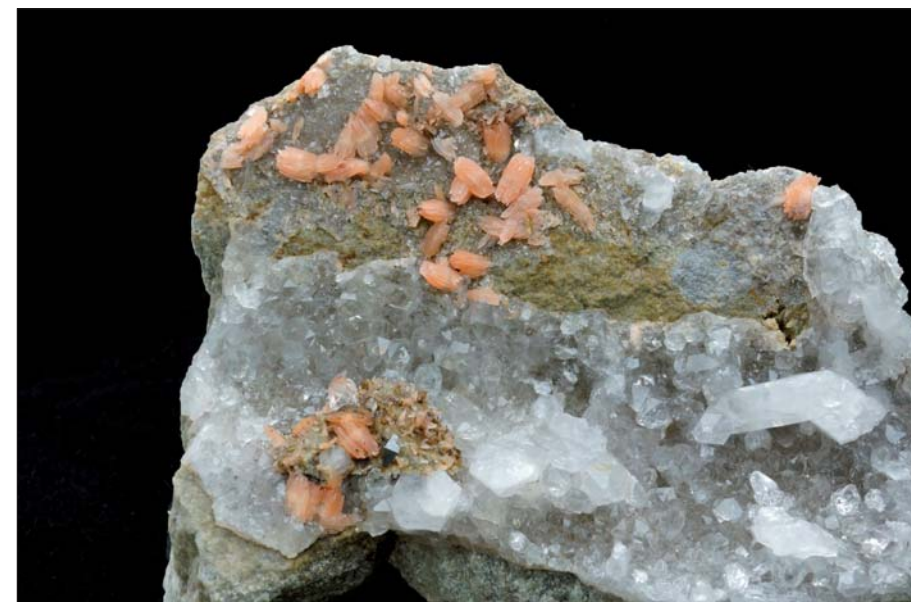

Fig 4. Kalifeltspat i grupper av rødlige, parallelvokste, flate krystaller + anatas og kvarts fra Valldal. Odda, Rogaland. Stuff 7 x 10 cm. Funn 2006. Foto og samling: Terje Andersen.